

Бессонова М.М.*,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Київ, Україна. bessonm@gmail.com

УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ СЕРЕД ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ КАНАДИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА (1989–2017 рр.)

Анотація. Здійснено узагальнюючий огляд угод про вільну торгівлю, які були укладені або відносно яких ведуться переговори Канади з іншими країнами. Розглядається період від першої угоди про вільну торгівлю — 1989 р. (із США) до останніх, підписаних та уведених в дію у 2017 р. (із ЄС). Виявлено, що станом на кінець 2017 р. Канада має 14 угод про вільну торгівлю, які вже введені у дію; одна угода підписана і має вступити в силу; 8 угод знаходяться на стадії ведення переговорів, та 7 угод, стосовно яких відбувається вивчення потенційних можливостей. Канада укладає як двосторонні, так і багатосторонні угоди про вільну торгівлю, при цьому деякі країни фігурують в обох видах угод. Основними регіонами, з країнами-представниками яких Канада має угоди про вільну торгівлю, є Західна півкуля, Азійсько-Тихоокеанський регіон та Європа. Також виявлено, що специфікою Канади є те, що проголошенню початку офіційних переговорів про угоду про вільну торгівлю передують широке публічне обговорення потенційних угод з представниками провінцій та територій, бізнесу, громадянського суспільства. Стверджується, що вивчення позитивного досвіду побудови ефективної системи зовнішніх економічних відносин Канадою є важливою умовою для формування такої політики Україною.

Ключові слова: Канада, угода про вільну торгівлю, зовнішня політика, пріоритети

Анотация. Проведен обобщающий обзор соглашений о свободной торговле, уже подписанных или в отношении которых ведутся переговоры Канады с другими странами. Рассматривается период от первого соглашения о свободной торговле — 1989 г. (с США) до последних, подписанных и введенных в действие в 2017 г. (с ЕС). Выявлено, что на конец 2017 г. Канада имеет 14 соглашений о свободной торговле, которые уже введены в действие; одно соглашение подписано и должно вступить в силу; 8 соглашений находятся на стадии ведения переговоров; и 7 соглашений, по которым происходит изучение потенциальных возможностей. Канада заключает как двусторонние, так и многосторонние соглашения о свободной торговле, при этом некоторые страны фигурируют в обоих видах соглашений. Основными регионами, со странами-представителями которых Канада имеет соглашения о свободной торговле, являются Западное полушарие, Азиатско-Тихоокеанский регион и Европа. Также выявлено, что спецификой Канады является то, что оглашению начала официальных переговоров про соглашение о свободной торговле предшествует широкое публичное обсуждение потенциальных соглашений с представителями провинций и территорий, бизнеса, гражданского общества. Утверждается, что изучение позитивного опыта построения эффективной системы внешних экономических отношений Канадой является важным условием для формирования такой политики Украиной

* Bessonova M.M., Ph.D. in History, Associate Professor, Senior Research Fellow, The State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine. bessonm@gmail.com
FREE TRADE AGREEMENTS AMONGST CANADIAN FOREIGN POLICY PRIORITIES: HISTORICAL RETROSPECTIVE (1989-2017)

Ключевые слова: Канада, соглашение о свободной торговле, внешняя политика, приоритеты

Abstract. It is realized general overview of the free trade agreements, which are already in force or about which Canada is negotiating with other countries. The period from the first free trade agreement — 1989 (with the USA) to the latest one, signed and put into force in 2017 (with the EU) is considered. It is revealed that by the end of 2017, Canada has 14 free trade agreements that have already been put into effect; one agreement, which is signed and must come into force; 8 deals are in the negotiation phase, and 7 agreements are under exploratory discussions. Canada concludes both bilateral and multilateral free trade agreements, with some countries appearing in both types of agreements. The main regions, with whose countries-representatives Canada has free trade agreements, are the Western Hemisphere, Asia-Pacific and Europe. It is also revealed that specific features of Canada before announcement initiation of official negotiations on the free trade agreement are dealt with broad public discussion about potential agreements with representatives of provinces and territories, businesses, and civil society. It is stated that studying of positive experience of creation of effective system of external economic relations by Canada is a special condition for founding such policy by Ukraine.

Key words: Canada, free trade agreement, foreign policy, priorities.

Постановка проблеми. Захист власних національних інтересів на міжнародній арені складає основу зовнішньополітичних стратегій провідних держав світу. Одним з найважливіших вимірів реалізації таких інтересів є економічний, що спрямований на створення кращих умов для національного виробника та забезпечення вигідних умов для торгівлі.

Процес підготовки та введення в дію канадсько-української угоди про вільну торгівлю у 2017 р. актуалізував науковий інтерес до вивчення аналогічних угод з іншими країнами. Це пов'язано із тим, що ліквідація бар'єрів для торгівлі між країнами є одним з важливих трендів в епоху глобалізації.

Вивчення, розуміння та засвоєння позитивного світового досвіду побудови ефективної системи зовнішніх економічних відносин є важливою умовою для формування такої політики Україною. У цьому контексті, дослідження зовнішньополітичних пріоритетів Канади, що входить до країн Великої сімки, формування її стратегії в економічних міжнародних відносинах кінця ХХ — початку ХХІ ст., є актуальним як у науковому, так і у практичному значенні. Це важливо для розуміння сучасної зовнішньополітичної стратегії Канади, а також — для визначення того місця, яке займає Україна серед канадських пріоритетів. Окрім цього, розуміння першочергових інтересів Канади, у тому числі їх економічного та торгівельного вимірів є необхідним для виявлення спільних інтересів та побудови успішних двосторонніх відносин.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання зовнішньоекономічної політики Канади, та зокрема угоди про вільну торгівлю певною мірою досліджені науковою спільнотою. Варто звернути увагу на те, що найбільше вивчена як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями проблематика вільної торгівлі між Канадою та США в рамках Угоди про вільну торгівлю та Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (двостороння та тристороння із залученням Мексики відповідно). Так, питанням вільної торгівлі присвячено публікації канадського фахівця М. Харта, Дж. Стюарта [1; 2], окрім того, у Канаді публікуються аналітичні та експертні збірки, більшість з яких висвітлює саме Угоду про вільну торгівлю із США [3; 4]. Втім, Канада має значно більше таких угод, які майже не привертають увагу дослідників. Переважна кількість публі-

кацій, які стосуються нових угод про вільну торгівлю, має публіцистичний характер: це огляди, експертні висновки, узагальнюючі характеристики, які проводилися під час активних фаз тих чи інших переговорів, та висвітлення перших результатів дії таких угод.

Метою статті є здійснення узагальнюючого огляду угод про вільну торгівлю Канади, які були укладені або відносно яких ведуться переговори з іншими країнами, та виявити основні пріоритети Канади у цьому вимірі зовнішньої політики. У хронологічному відношенні розглядається період від першої угоди про вільну торгівлю — 1989 р. (із США) до останніх, підписаних та уведених в дію у 2017 р. (із ЄС). Проблематика укладання угоди про вільну торгівлю Канади та України не висвітлена, оскільки це потребує уваги в рамках окремої публікації.

Основні результати дослідження. В офіційній риторичі канадських високопосадовців торгівля часто фігурує як важливий пріоритет зовнішньої політики Канади. Так, у червневому виступі міністра закордонних справ Х. Фріленд (2017 р.), присвяченому огляду перспектив зовнішньої політики Канади, декілька разів підкреслювалося що прагнення до вільної та дружньої торгівлі лежить в основі сучасної системи міжнародних відносин, разом із такими базовими цінностями як територіальна цілісність, права людини, демократія, повага до верховенства права [5].

Важливість торгівлі підтверджується значною кількістю угод, що регламентують торгівельні відносини Канади з іншими країнами. Основним призначенням цих документів є налагодження відносин між Канадою та її торговельними партнерами, що першочергово спрямовано на відкриття нових ринків для канадських підприємств. Так, існує декілька типів таких угод: про заохочення та захист іноземних інвестицій; про вільну торгівлю; про взаємне визнання; багатосторонні угоди; а також угоди в рамках Світової організації торгівлі тощо [6].

Станом на кінець 2017 р. Канада має 14 угод про вільну торгівлю, які вже введені у дію; одну угоду, яка підписана і має вступити в силу; 8 угод знаходяться на стадії ведення переговорів, та 7 угод, стосовно яких відбувається вивчення потенційних можливостей [7]. Розглянемо детальніше ці діючі та потенційні угоди.

Серед діючих на кінець 2017 р. угод про вільну торгівлю першою була Канадсько-американська угода про вільну торгівлю (*Canada-U.S. Free Trade Agreement — CUSFTA*), яка увійшла в силу з 1 січня 1989 р. З 1 січня 1994 р. її замінила розширена, завдяки участі Мексики, Північноамериканська угода про вільну торгівлю (*North American Free Trade Agreement — NAFTA*).

Окрім того, діючими є двосторонні угоди про вільну торгівлю з такими країнами як Ізраїль (1997 р.), Чилі (1997 р.), Коста-Ріка (2002 р.), Перу (2009 р.), Колумбія (2011 р.), Йорданія (2012 р.), Панама (2013 р.), Гондурас (2014 р.), Південна Корея (2015 р.), Україна (2017 р.).

Разом з тим Канада має й низку угод про вільну торгівлю з групами країн. Наприклад, з 2009 р. діє підписана угода про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія), спрямована на скасування всіх тарифів на товари (передусім промислову продукцію, включаючи рибу та інші морські продукти та перероблені сільськогосподарські продукти) [8, р.8]. А 21 вересня 2017 р. була введена у дію угода про вільну торгівлю з Євросоюзом — Комплексна економічна та торговельна угода

(*Comprehensive Economic and Trade Agreement — CETA*), що передбачає скасування Канадою та ЄС мита на значну кількість товарів.

Варто відзначити, що підписання деяких угод супроводжувалося широким розголосом як у канадському суспільстві, так і у тих країнах, з якими Канада домовлялася про вільну торгівлю. Цей аспект заслуговує на окрему увагу, тож у даній публікації лише звернемо увагу на те, що найбільш повно проаналізовані дискусії, що супроводжували переговорний процес та дію перших таких угод — *CUSFTA* (Канада та США) та *NAFTA* (Канада, Мексика та США). Основною проблемою та небезпекою, яку вбачали канадці у таких угодах — це посилення впливу США на Канаду.

Тим не менш, не тільки угоди із США викликали занепокоєння певної частини канадців. В якості прикладу трохи детальніше розкриємо специфіку обговорення підписання угоди з ЄС у Канаді. Попри те, що після початку дії цієї угоди 98% канадських товарів (замість 25% як це було до підписання) отримали безмитний доступ до європейських ринків, канадський уряд був вимушений вести роз'яснювальну роботу з метою інформування громадськості про перспективи та позитивні наслідки дії цієї угоди. Так, наголошувалося на тому, що застосування угоди про вільну торгівлю забезпечить канадським виробникам та переробникам розширення можливостей експорту на ринок ЄС повного спектру промислових товарів, сільськогосподарських продуктів, риби, морепродуктів та товарів лісового господарства.

З такою роз'яснювальною метою була навіть створена спеціальна сторінка на офіційному веб-сайті уряду Канади під назвою «Міфи та реалії», в якій розтлумачувалися деякі найбільш обговорювані у канадському суспільстві питання щодо угод про вільну торгівлю, та стосовно угоди з ЄС (*CETA*) зокрема [9]. Серед іншого давалася відповідь на такі питання: чи загрожує угода про вільну торгівлю державним службам Канади (системі охорони здоров'я, освіті); чи не впливають такі угоди на урядове врегулювання стандартів екології, якості води, охорони праці, охорони здоров'я та безпеки тощо. Окрім того, стосовно угоди з ЄС канадський уряд був вимушений пояснювати, що *CETA* не буде перешкоджати уряду Канади захищати канадські культурні інтереси; *CETA* не заважатиме муніципальним органам влади Канади здійснювати постачання товарів і послуг на місцевому рівні. Окрім того на означеній сторінці доводилося, що переговори про укладання угоди про вільну торгівлю з ЄС не проходили таємно, а навпаки напрочуд широко висвітлювалися у канадському інформаційному просторі та відбувалися із залученням думок представників різних груп громадянського суспільства, компаній та галузевих асоціацій з усієї Канади, канадські урядовці активно консультувалися з бізнесом, громадянським суспільством та іншими зацікавленими суб'єктами.

Станом на кінець 2017 р. Канада мала одну угоду, яка була підписана і мала вступити в силу. Це багатостороння угода про вільну торгівлю, відома як Транс-тихоокеанське партнерство. До створення зони вільної торгівлі в рамках цієї угоди долучилися 12 країн: Австралія, Бруней Даруссалам, Канада, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Перу, Сінгапур, Чилі, США, В'єтнам, Японія. Переговори почалися ще у 2008 р., Канада приєдналася до переговорного процесу у 2012 р. (разом із Мексикою). Остаточний та узгоджений варіант угоди був підписаний 4 лютого 2016 р., після чого угода мала бути ратифікована у кожній

країні-учасниці та вступити в силу. Втім, 23 січня 2017 р. новообраний президент США Дональд Трамп оголосив про вихід з цієї угоди, що стало одним з перших кроків виконання його передвиборчої програми (при цьому очільник Білого дому зробив акцент на необхідності укладання аналогічних двосторонніх угод) [10].

Відзначимо, що деякі експерти оцінювали Транс-тихоокеанське партнерство як намір «відірватися» від Китаю, що потенційно могло призвести до більш сильного впливу США. Як відомо, зближення із США суперечить стратегічним інтересам Канади, тож канадський прем'єр-міністр Джастін Трюдо вже наступного дня після заяви Трампа (24 січня 2017 р.) оголосив, що Канада переорієнтує свій тихоокеанський вектор на Китай та Японію [11]. У листопаді 2017 р., на зустрічі у В'єтнамі, після низки переговорів решта країн-учасниць мала дійти фінальної згоди стосовно оновленого варіанту угоди про вільну торгівлю без участі США. Однак канадський прем'єр-міністр відтермінував підписання угоди, чим викликав здивування та невдоволення інших учасників переговорів [12]. Причина, якою Дж. Трюдо пояснив своє рішення, полягала у тому, що угода не відповідає інтересам канадців. Він зазначив, що угода має врахувати гендерну проблематику, а також питання щодо захисту та просування культури. Окрім цього, необхідно внести зміни у правила щодо походження деяких товарів, при цьому особлива увага була приділена автомобілебудуванню. Так, в автомобілях, які відповідно до майбутньої угоди про вільну торгівлю можуть ввозитися до Канади без мита, мають на 45% бути вироблені у країні Транс-тихоокеанського партнерства, що не завжди збігається з нормами окремих таких країн [13]. Нове бачення угоди про вільну торгівлю в рамках Транс-тихоокеанського партнерства могло бути викликано і тим, що новий очільник Білого дому Д. Трамп не тільки вивів США із означеної угоди, а й ініціював перегляд умов *NAFTA*, що розпочалося у серпні 2017 р. Тому фактично угода про Транс-тихоокеанське партнерство повернулася на попередній етап — ведення переговорів.

Канада має низку інших угод, які знаходяться на стадії ведення переговорів. Серед них є як угоди з групами країн, так і двосторонні угоди.

Так, окрім переговорів у контексті пере-підписання багатосторонньої угоди про Транс-тихоокеанське партнерство, перемовини ведуться з двома групами країн — такими як Карибська співдружність та інша група — Гватемала, Нікарагуа та Сальвадор.

Початок переговорів про торговельну угоду між Канадою та країнами Карибської співдружності (Антигуа і Барбуда, Багамські острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гренада, Гайана, Гаїті, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Суринам, Тринідад і Тобаго, Ямайка) був оголошений ще у 2007 р. Однак публічні консультації з канадськими провінціями та територіями разом із підприємствами, галузевими асоціаціями та широкою громадськістю щодо можливих переговорів про торговельну угоду між Канадою та означеними країнами розпочалися ще у грудні 2001 р. [14]. З тих пір було проведено сім раундів переговорів. Однак, Канада та країни Карибської співдружності не змогли досягти згоди, тож подальші переговори призупинені та додаткові переговори поки не призначені.

На стадії ведення переговорів про укладання угоди про вільну торгівлю залишаються перемовини Канади з Гватемалою, Нікарагуа і Сальвадором. Варто зазначити, що спочатку переговори були ініційовані як переговори з так званою Центральноамериканською четвіркою (означені країни та Гондурас), і фактично вони розпочалися з 2001 р. Однак після дванадцяти раундів переговорів Канада та Гондурас вирішили зосередитися на двосторонніх переговорах, бо за визначенням канадської сторони саме з Гондурасом домовленості були досягнуті швидше. У серпні 2011 р. тогочасний прем'єр-міністр Канади Стівен Гарпер оголосив про завершення переговорів про угоду про вільну торгівлю між Канадою та Гондурасом під час свого офіційного візиту до цієї країни [15]. Двостороння угода про вільну торгівлю вступила в силу у 2014 р. Тим не менш, Канада підтвердила свою зацікавленість у продовженні переговорів про угоду про вільну торгівлю з Гватемалою, Нікарагуа та Сальвадором.

На стадії ведення переговорів перебувають потенційні двосторонні угоди про вільну торгівлю з Домініканською республікою, Марокко та Сінгапуром, а також угоди з Індією та Японією.

Статус переговорів щодо угоди саме про вільну торгівлю мають перемовини з Домініканською республікою (з 2007 р.), Марокко (з 2011 р.) та Сінгапуром (офіційно з 2009 р.). Тим не менш переговори з означеними країнами поки не завершилися. Так, остання офіційна зустріч між канадськими та домініканськими представниками відбулася у 2009 р. [16], з марокканською стороною — у 2012 р. [17]. Переговори про угоду з Сінгапуром, стосовно якої перші перемовини почалися ще у 2001 р., за 8 років до офіційного оголошення таких переговорів, відійшли наразі на другий план. На сучасному етапі вона розглядається у контексті переговорів про економічне співробітництво та укладання угоди про вільну торгівлю з АСЕАН [18].

Варто відзначити, що майбутня угода про вільну торгівлю Канади з Марокко це перша домовленість такого типу з африканською країною, тож Марокко розцінюється як ворота до відновленої канадської комерційної присутності в регіоні Середземномор'я та у Північній Африці.

Переговори між Канадою та Індією ведуться з 2010 р. під робочою назвою «Угода про комплексне економічне партнерство». З того часу відбулося 10 раундів переговорів, останній з яких був проведений у серпні 2017 р. [19]. Під час перемовин обговорювалася торгівля товарами та послугами, електронна торгівля, телекомунікації, санітарні та фітосанітарні заходи, а також технічні бар'єри у торгівлі.

З Японією консультації ведуться з 2011 р., 7 раундів переговорів пройшли упродовж березня 2012 — листопада 2014 р. Робоча назва майбутньої угоди — Угода про економічне партнерство між Канадою та Японією [20]. Хоча переговори ще не завершені, співпраця з цією країною розглядається як перспективна, враховуючи той факт, що вільна торгівля з Японією передбачена і в рамках Транс-тихоокеанського партнерства.

Спільним для всіх угод, які перебувають на стадії ведення переговорів є те, що початку офіційних переговорів передувало широке публічне обговорення та консультації у Канаді. До цих обговорень запрошувалися представники канадської громадськості, провінцій та територій Канади, підприємств та неурядових організацій. Наприклад, відносно угоди з Домініканською республікою такі

консультації проводилися з 2002 р., хоча самі переговори розпочалися у 2007 р. Публічні консультації відносно угоди з Марокко проводилися з 2009 р., у той час як офіційно про початок переговорів було оголошено у 2011 р.

Іншою спільною рисою є те, що окрім суто економічних параметрів та власне умов вільної торгівлі, уряд Канади також проводить так звану екологічну оцінку торговельних переговорів, що вважається важливим інструментом прийняття рішень для сприяння сталому розвитку.

Окрім вже чинних угод про вільну торгівлю та тих, які знаходяться на стадії ведення переговорів, варто звернути увагу і на потенційні угоди, які перебувають на початковому етапі і кваліфікуються як «вивчення потенційних можливостей» [21]. Головним призначенням цього етапу є вивчення потенційних можливостей, деталізація тих умов, які можуть бути включені до майбутньої угоди, економічне модулювання та навіть спільні дослідження з метою з'ясування вигод для кожної сторони — учасниці. Однак, це не завжди завершується підписанням угоди про вільну торгівлю. Наразі, Канада вивчає потенційні можливості щодо 7 таких угод.

Так, одна з країн, з якою Канада розглядає потенційне укладання угоди про вільну торгівлю — Туреччина. Початок обговорення такої ініціативи мав місце ще у 2010 р. У серпні 2013 р. Канада та Туреччина домовилися створити об'єднаний комітет з питань економіки та торгівлі, метою якого є обговорення конкретних засобів для розширення торгівлі та інвестицій. Тим не менш, до наступної стадії — а саме власне переговорів про укладання угоди про вільну торгівлю обидві країни поки не дійшли [22].

Ще у 2011-2012 рр. були здійснені перші спроби домовитися про розширення торговельних відносин з країнами МЕРКОСУР (*MERCOSUR* — *Mercado Común del Cono Sur*, з ісп. «Об'єднаний ринок країн Південного конуса») та створити зону вільної торгівлі між Канадою та Аргентиною, Бразилією, Парагваєм та Уругваєм. Тим не менш, на той момент переговори були безрезультатними, тож ініціювання нового раунду таких пропозицій та переговорів відбулося у листопаді 2016 р., під час візиту прем'єр-міністра Канади Дж. Трюдо до Аргентини. Підтвердженням поновлення переговорів стала спільна заява щодо можливого всебічного договору про вільну торгівлю між країнами-членами МЕРКОСУР та Канадою, яку оприлюднили у жовтні 2017 р. міністр закордонних справ Бразилії Алоізіо Нуньєс, який представляв МЕРКОСУР, та міністр міжнародної торгівлі Канади Франсуа-Філіп Шампань [23].

Вивчення потенційних можливостей щодо утворення двосторонньої вільної торгівлі з тими чи іншими країнами може тривати доволі довгий час. Так, у березні 2013 р. було оголошено про початок обговорень щодо потенційних переговорів про вільну торгівлю з Таїландом, але самі такі обговорення відбулися лише у липні 2015 р. [24]. Обговорення потенційних можливостей угоди про вільну торгівлю з Філіппінами було оголошено у травні 2015 р., перша офіційна зустріч з цього приводу відбулася вже у липні того ж року [25]. Але згодом на перший план вийшло обговорення угоди про вільну торгівлю між Канадою та країнами АСЕАН (*ASEAN* — *Association of South-East Asian Nations*, з англ. Асоціація держав Південно-Східної Азії), до яких належать і Таїланд і Філіппіни.

У вересні 2016 р. Канада та Китайська Народна Республіка оголосили про початок обговорення можливої домовленості про двосторонню вільну торгівлю

між двома країнами. Китай є другим за обсягом торгівельним партнером Канади, тож розширення торгівлі та інвестицій з таким ринком як Китай є важливим пріоритетом. З осені 2016 р. відбулося три раунди зустрічей, на яких обговорювалися деталі потенційної угоди (лютий, квітень та серпень 2017 р.). Наразі офіційні консультації з приводу законодавства та регулювання у сфері торгівлі в обох країнах, що має бути враховано при укладанні угоди, завершилися. Тим не менш у Канаді ще планується обговорення на громадському рівні переваг та небезпек укладання угоди про вільну торгівлю з Китаєм з експертами, представниками бізнесу та громадянського суспільства [26].

У 2017 р активізувалося вивчення потенційних можливостей відносно укладання аналогічних угод з АСЕАН та Тихоокеанським альянсом.

Так, розгляд можливості укладання угоди про вільну торгівлю між Канадою та країнами АСЕАН (Бруней Даруссалам, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни) розпочався у вересні 2017 р. АСЕАН, як регіон, є шостим за обсягом торгівельним партнером Канади, тому плануються громадські обговорення необхідності такої угоди з широким колом фахівців та представників канадського бізнесу [27].

Варто відзначити, що Канада не тільки розширює коло країн чи їх об'єднань, з якими планує укласти угоди про вільну торгівлю, а й має наміри поглиблювати співпрацю з тими країнами, з якими такі угоди вже є діючими. Так, вже згадувалося що Канада має чинні угоди про вільну торгівлю з Колумбією, Мексикою, Перу та Чилі. Як відомо, означені чотири країни у 2011 р. утворили Тихоокеанський альянс, спрямований на забезпечення вільного руху товарів, послуг, капіталу та людей. У червні 2017 р. Канада, разом із Австралією, Новою Зеландією та Сінгапуром були запрошені до цього об'єднання в якості асоційованих членів. Асоційоване членство передбачає створення нової Угоди про вільну торгівлю з Тихоокеанським альянсом як блоком. Тож Канада хоча і має всеосяжні угоди про вільну торгівлю з усіма чотирма членами Альянсу (обмін товарами з ними складає 75% канадської торгівлі з усім регіоном Латинської Америки), вона розглядає потенційні можливості щодо поглиблення співпраці та створення вільної торгівлі вже на новому рівні [28].

Висновки. Навіть поверхневий огляд угод про вільну торгівлю, які є діючими або знаходяться у стані переговорів та підписання Канадою, дозволяє охарактеризувати цей тип економічних відносин з іншими країнами як важливий стратегічний напрям зовнішньої політики Канади. З огляду на те, що диверсифікація міжнародної співпраці з метою уникнення моноцентричності, спрямованої на США, продовжує бути одним з головних вимірів сучасної зовнішньополітичної стратегії Канади — укладання угод про вільну торгівлю як двосторонніх, так багатосторонніх становить важливу складову цієї стратегії.

Основними регіонами, з країнами-представниками яких Канада має угоди про вільну торгівлю, є Америка (Північна, Центральна та Південна), Азійсько-Тихоокеанський регіон, Європа. З-поміж країн за рамках означених регіонів є тільки одна африканська країна — Марокко, та дві країни із Близького Сходу — Ізраїль та Йорданія. Тож, пріоритетними для Канади є Західна півкуля та Азійсько-Тихоокеанський регіон.

Специфікою Канади є те, що проголошенню початку офіційних переговорів про угоду про вільну торгівлю передують широке публічне обговорення з пред-

ставниками провінцій та територій, бізнесу, громадянського суспільства. Означений аспект заслуговує на більш глибоке вивчення, оскільки він має і важливе практичне значення для України, бо його механізми можуть бути застосовані й у нашій країні.

Серед перспектив подальших досліджень варто відзначити аналіз інших форм угод, які стосуються міжнародної торгівлі, — для отримання більш повної картини зовнішньополітичних пріоритетів Канади в економічному вимірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hart M. A Trading Nation: Canadian Trade Policy from Colonialism to Globalization / Michael Hart. — Vancouver: UBC Press, 2002. — 556 p.
2. Stewart J. Strangers with Memories: The United States and Canada from Free Trade to Baghdad / John Stewart. — Montreal: McGill-Queen's Press, 2017 — 275 p.
3. The Canada-United States Free Trade Agreement: The Global Impact / Ed. by Jeffrey J. Schott, Murray Gordon Smith. — Washington, 1988. — 202 p.
4. Canada Under Free Trade / Ed. by Duncan Cameron, Mel Watkins. — Toronto: James Lorimer and Company Publishers, 1993. — 320 p.
5. Address by Minister Freeland on Canada's foreign policy priorities. Speech. 06 June 2017. [Electronic resource] — Mode of access: https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2017/06/address_by_ministerfreelandoncanadasforeignpolicypriorities.html
6. Agreement types [Electronic resource] — Mode of access: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/agreements_type-type_accords.aspx?lang=eng
7. Trade and investment agreements [Electronic resource] — Mode of access: <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/index.aspx?lang=eng>
8. Free Trade Agreement Between Canada and the States of the European Free Trade Association (Iceland, Liechtenstein, Norway and Switzerland) 26 January, 2008. [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.efta.int/media/documents/legal-texts/free-trade-relations/canada/EFTA-Canada%20Free%20Trade%20Agreement%20EN.pdf>
9. Myths and realities [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ceta-aecg/facts-faits.aspx?lang=eng>
10. Presidential Memorandum Regarding Withdrawal of the United States from the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement. January 23, 2017 [Electronic resource] — Mode of access: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-memorandum-regarding-withdrawal-united-states-trans-pacific-partnership-negotiations-agreement/>
11. Mourning death of TTP, Canada to seek increased trade with China, Japan [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-4154088/Mourning-death-TTP-Canada-look-for-increased-trade-China-Japan.html>
12. Murdoch L. Canada's PM Justin Trudeau sabotages Trans-Pacific Partnership, shocking leaders. — The Sydney Morning Herald — 2017. — November 11 [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.smh.com.au/world/canadas-pm-justin-trudeau-sabotages-transpacific-partnership-shocking-leaders-20171110-gzj866.html>

13. Tasker J.P. 'We weren't ready' to close deal: Trudeau defends Canada's actions on TPP. CBC news — 2017. — November 11 [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.cbc.ca/news/politics/justin-trudeau-tpa-canada-not-ready-apec-1.4398824>
14. Canada-Caribbean Community Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/caricom/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
15. Canada-Guatemala, Nicaragua and El Salvador (Formerly Canada — Central American Four) Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ca4/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
16. Canada-Dominican Republic Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource] — Mode of access: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/dominican_republic-republique_dominicaine/fta-ale/info.aspx?lang=eng
17. Canada-Morocco Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/morocco-maroc/fta-ale/info.aspx?lang=eng>
18. Canada-Singapore Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/singapore-singapour/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
19. Canada-India Comprehensive Economic Partnership Agreement Negotiations. Background Information [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/india-inde/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
20. Canada-Japan Economic Partnership Agreement [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
21. How trade and investment agreements develop in stages [Electronic resource] — Mode of access: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/agreements_status-statut_accords.aspx?lang=eng
22. Canada-Turkey Exploratory Free Trade Discussions [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/turkey-turquie/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
23. Joint statement on a possible comprehensive free trade agreement between the MERCOSUR member states and Canada [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.canadainternational.gc.ca/brazil-bresil/highlights-faits/2017/2017-10-09.aspx?lang=en>
24. Canada-Thailand Exploratory Free Trade Discussions [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/thailand-thailande/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
25. Canada-Philippines Exploratory Free Trade Discussions [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/philippines/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
26. Exploratory discussions on a possible Canada-China free trade agreement [Electronic resource] — Mode of access: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/china-chine/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
27. Exploratory discussions for a possible Canada-ASEAN free trade agreement [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade->

commerce/trade-agreements-accords-commercia ux/ agr-acc/asean-anase/fta-ale/background-
contexte.aspx?lang=eng

28. Pacific-Alliance — Background and additional links [Electronic resource] — Mode of
access: [http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-
commerciaux/agr-acc/pacific-alliance-pacifique/background-contexte.aspx ?lang=eng](http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-
commerciaux/agr-acc/pacific-alliance-pacifique/background-contexte.aspx ?lang=eng)

REFERENCES

1. Hart, M. (2002). *A Trading Nation: Canadian Trade Policy from Colonialism to Globalization*. Vancouver, UBC Press.
2. Stewart, J. (2017). *Strangers with Memories: The United States and Canada from Free Trade to Baghdad*. Montreal, McGill-Queen's Press.
3. Schott, J.J., & Smith, M.G. (Eds.). (1988). *The Canada-United States Free Trade Agreement: The Global Impact*. Washington.
4. Cameron, D., Watkins, M. (Eds.). (1993). *Canada Under Free Trade*. Toronto: James Lorimer and Company Publishers.
5. *Address by Minister Freeland on Canada's foreign policy priorities*. Speech. 06 June 2017. Retrieved from: https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2017/06/address_by_ministerfreelandoncanadasforeignpolicypriorities.html
6. *Agreement types*. Retrieved from: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/agreements_type-type_accords.aspx?lang=eng
7. *Trade and investment agreements*. Retrieved from: <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/index.aspx?lang=eng>
8. *Free Trade Agreement Between Canada and the States of the European Free Trade Association (Iceland, Liechtenstein, Norway and Switzerland)*. 26 January, 2008. Retrieved from: <http://www.efta.int/media/documents/legal-texts/free-trade-relations/canada/EFTA-Canada%20Free%20Trade%20Agreement%20EN.pdf>
9. *Myths and realities*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ceta-aecg/facts-faits.aspx ?lang=eng>
10. *Presidential Memorandum Regarding Withdrawal of the United States from the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement*. January 23, 2017. Retrieved from: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-memorandum-regarding-withdrawal-united-states-trans-pacific-partnership-negotiations-agreement/>
11. *Mourning death of TPP, Canada to seek increased trade with China, Japan*. Retrieved from: <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-4154088/Mourning-death-TTP-Canada-seek-increased-trade-China-Japan.html>
12. Murdoch, L. (2017, November 11) Canada's PM Justin Trudeau sabotages Trans-Pacific Partnership, shocking leaders. *The Sydney Morning Herald*. Retrieved from: <http://www.smh.com.au/world/canadas-pm-justin-trudeau-sabotages-transpacific-partnership-shocking-leaders-20171110-gzj866.html>
13. Tasker, J.P. (2017, November 11) 'We weren't ready' to close deal: Trudeau defends Canada's actions on TPP. *CBC news*. Retrieved from: <http://www.cbc.ca/news/politics/justin-trudeau-tpp-canada-not-ready-apec-1.4398824>
14. *Canada-Caribbean Community Free Trade Agreement Negotiations*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/caricom/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>
15. *Canada-Guatemala, Nicaragua and El Salvador (Formerly Canada — Central American Four) Free Trade Agreement Negotiations*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/>

trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ca4/fta-ale/background-
contexte.aspx?lang=eng

16. *Canada-Dominican Republic Free Trade Agreement Negotiations*. Retrieved from: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/dominican_republic-republique_dominicaine/fta-ale/info.aspx?lang=eng

17. *Canada-Morocco Free Trade Agreement Negotiations*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/morocco-maroc/fta-ale/info.aspx?lang=eng>

18. *Canada-Singapore Free Trade Agreement Negotiations*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/singapore-singapour/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

19. *Canada-India Comprehensive Economic Partnership Agreement Negotiations*. Background Information. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/india-inde/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

20. *Canada-Japan Economic Partnership Agreement*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

21. *How trade and investment agreements develop in stages*. Retrieved from: http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/agreements_status-statut_accords.aspx?lang=eng

22. *Canada-Turkey Exploratory Free Trade Discussions*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/turkey-turquie/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

23. *Joint statement on a possible comprehensive free trade agreement between the MERCOSUR member states and Canada*. Retrieved from: <http://www.canadainternational.gc.ca/brazil-bresil/highlights-faits/2017/2017-10-09.aspx?lang=en>

24. *Canada-Thailand Exploratory Free Trade Discussions*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/thailand-thailande/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

25. *Canada-Philippines Exploratory Free Trade Discussions*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/philippines/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

26. *Exploratory discussions on a possible Canada-China free trade agreement*. Retrieved from: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/china-chine/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

27. *Exploratory discussions for a possible Canada-ASEAN free trade agreement*. Retrieved from: <http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/asean-anase/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng>

28. *Pacific-Alliance — Background and additional links*. Retrieved from: <http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/pacific-alliance-pacifique/background-contexte.aspx?lang=eng>